

ՏԱՍՆ ԵՒ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարեկանը 6 ռուբլ:
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրուում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисть. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւններ ընդունուում է ամեն լիւրով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խաբարանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“ ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Նոյեմբեր 1887 ԹԻՒՆ

Հրատարակվում է Թիֆլիսում, նոյն գիրքով և նոյն պարագրամով: Մենք առանձին ենք սեփական
ՀԵՌՈՒԳԻՐՆԵՐ:
«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը 10 ռուբլ է, կէս տարեկանը 6 ռուբլ:
«ՄՇԱԿ» կարելի է խմբագրատան և խաբարանչիւր վարչակարգի միջոցով
կրկնուում, թամբաձեւով տանել:
Կայանքութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿ» գրվում համար պէտք է դիմել հետևեալ հաս-
ցեով. ТИФЛИСТЬ, Редакция газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du jour-
nal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳԻՐԻԳՈՐ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հասարակական գործիչի յատկանիշը.—Ներքին
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մատենագրական նկատողութիւն.
Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Տեղե-
կութիւններ թիւրքաց Հայաստանից. Եւրոպ. Լու-
թարիւղիայի դրութիւնը. Նամակ Պարսկաստա-
նից. Ատաբէկ լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒԹԵՐ.—ՀԵՌՈՒ-
ԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍՍ.—ՊԱՏԱՍԻԱՆՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱ-
ՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻԱՆԱՆ. Մեռած մարդու
կենսագրութիւնը.

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉԻ ՅԱՅԿԱՆԻՇԸ

Մեզանից իւրաքանչիւրին պատահել է
շատ անգամ ներկայ գտնվել թատրոնական
ներկայացմանը: Դերասանը կամ դերասա-
նուհին շատ լաւ է խաղում, ճշգրտութեամբ
սովորել է իր դերը, մանրակրկիտ կերպով
պատկերացնում է մեր առջև հոգեկան այլ
և այլ յուզմունքները.—բայց նրա խաղը
մեզ վրա ոչինչ տպաւորութիւն չէ գործ-
ւում: Կամ շատ աննշան է տպաւորութիւն-
ը և շատ անցողական: Դրա պատճառն
այն է որ ինքն դերասանը կամ դերասա-
նուհին խաղալու ժամանակ չէ ըմբռնում
իր դերի նշանակութիւնը, նրա ներքին աշ-
խարհը մասնակից չէ դերի պատկերացնե-
լուն:

Մենք ներկայ ենք գտնվում մի կօնցեր-
տին: Աճում է մի պիանիստ կամ պիանիս-

տուհի: Նա աճում է հրաշալի կերպով
նրա մասերի արագութիւնը մեզ զարմաց-
նում է.—բայց նրա աճելու մէջ հոգի չը
կայ և մեզ վրա այդ աճելը ոչինչ տպաւոր-
ութիւն չէ անում: Դրա պատճառն այն է,
որ աճողը ինքն չէ գիտում իր աճած պիե-
սաների ամբողջ երաժշտական իմաստն ու
խորհուրդը:

Մենք ներկայ ենք գտնվում մի քարոզու-
թեան: Քարոզիչը գեղեցիկ կերպով խօս-
ւում է, ընտիր ոճ է գործածում իր բար-
ձր քաղաքական արտայայտելու համար:
Բայց քարոզը մեզ վրա ոչինչ տպաւորու-
թիւն չէ գործում, կամ այդ տպաւորութիւնը
շատ տեղական չէ լինում: Ի՞նչ է դրա
պատճառը.—պատճառն այն է որ քարո-
զիչը ինքն համոզված չէ իր արտայայտած
մտքերի մէջ. նա խօսում է մեքենայաբար,
նրա հոգին, նրա սիրտը, նրա զգացմունք-
ները, նրա ամբողջ ներքին աշխարհը
մասնակից չեն նրա արտայայտած մտքերին
ու բարձր զաղափարներին:

Մենք կարգում ենք մի գիրք, մի յօդուած:
Գիրքը կամ յօդուածը լաւ են գրված, ըն-
տիր ոճով, ճարտար լիզուով.—բայց այդ
գրքի կամ յօդուածի ընթերցանութիւնը
մեզ վրա ոչինչ տպաւորութիւն չէ անում:
Մեզ չէ համոզում.—որովհետեւ ինքն գրողն
էլ ամենեւին համոզված չէր իր հեղինա-
կութիւնը յօդուածի ժամանակ, նրա ձեռքը
գրում էր, բայց սիրտը բացակայ էր, սիր-
տը մասնակից չէր գրելու պրօցէսին: Գրքի

կամ յօդուածի մէջ մենք նկատում ենք մի
տեսակ ոգեւորութիւն, բայց դա կեղծաւոր,
չինձու ոգեւորութիւն է, որ երբեք ոչինչ
տպաւորութիւն չէ կարող գործել ոչ ոքի վրա:

Բայց կան և ուրիշ տեսակ գործողներ:
Սրանք խաղալու, աճելու, քարոզելու ժա-
մանակ խոր տպաւորութիւն են գործում,
որովհետեւ նրանց ներքին հարուստ աշխար-
հը արտաբայելում է իրանց իւրաքանչիւր
շարժումների, իւրաքանչիւր խօսքի, իւրա-
քանչիւր հոգեկան յուզմունքի մէջ: Կան
գրողներ, որոնց գրածը կարելի է ժամա-
նակ դուր տպաւորութիւն կը նրանց
արամբանութեանը, յօդուածի, և այդ
տեսակ գրողները կարողանում են ամենակ
մի տեսակ ոգեւորութիւն է տիրում ձեռ-
դրա պատճառն այն է որ գրողը ճշմարիտ
և անկեղծ կերպով հաւատում է իր քարո-
զած գաղափարներին, իր դաւանած ըսկզ-
բունքներին, նա զրեւու ժամանակ ճշմարիտ
ոգեւորված է եղել դէպի այն իրեաները,
որ ուզում է արմատացնել ընթերցողի մէջ:

Միայն համոզված քարոզը, համոզված
գրողները, զգացված երաժշտական աճելը,
բեմի վրա ոչ թէ անգիր արած դերի մե-
քենայական կատարելը, այլ բեմի վրա ու պ-
ր և լը.—կարող են դաստիարակել ներգոր-
ծութիւն ունենալ հասարակութեան, ամ-
բողջ վրա:

Իսկ զգալ, ըմբռնել զաղափարը.—լինի
դա արտայայտված՝ գրաւոր կամ բերանացի
մտքի, դերի կատարման, կամ երաժշտա-
կան ձայների միջոցաւ: Ինչպէս իմաստ
իւրաքանչիւր հոգեբանական զգացմունքը
արտայայտելու ժամանակ, հաւատալով իր
անփական ոյժերին, հաւատալով իր քարոզ-
աղափարներին, հաւատալով իր գործին,
հաւատալով իր կոչմանը, և դրանով այսպէս
թէ այնպէս դաստիարակել ներգործութիւն
ունենալ մեզ վրա, հասարակութեան,
ամբողջ վրա.—դա սովորական կատարողի,
սովորական աշխատողի յատկանիշը չէ,
դա միմիայն ընտրեալների յատկանիշն է,
դա հասարակական գործիչն է:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Քննարկան բանաստեղծութիւնը դու չարու-

ԲԱՆԱՍԻԱՆԱՆ

ՄԵՌՈՒՄ ՄԱՐԴՈՒ ԿԵՆԱՍԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թովմաս աղան մի հարուստ կալուածատէր էր,
որին շատերը յարգում ու պատում էին նրա
հարստութեան համար, շատերը նրա համար,
որ կախում ունէին նրանից, շատերն էլ միմիայն
անից:

Ո՛վ չէր զգացել մէջքի վրա նոյն իսկ թովմաս ա-
ղի ձեռնադրարի հարուածները: Ո՛վ հաճել էին
նրա հայտնաբերող, սպառնալիցները: Եւ իսկ
զուրկ խոնարհել, երեսանց ծածաղել, ու խաթել
հեռու կենալ, այսպէս էր մտածում փոքր, այս-
պէս էր մտածում և մեծը: Գէթ մասամբ հասկա-
նալի է թէ ինչ տեսակ մարդ էր Ոսկան աղի
հայրը և ինչ ազդեցութիւն կարող էր ունենալ
նրա վրա: Այժմ դառնալով նրա մօրը:

Չանազան բաշին մի հիւանդոտ, նախապա-
շարված, չարից զուրկ բարեպիտո, դանդաղկոտ,
թույլ բնաւորութեամբ և երկնքից մի կին էր:
Նրա բոլոր հոգը Ոսկանի դաստիարակութեան
մէջ կայանում էր նրանում, որ երկնքի լաւ կի-

րակներն, չը մրտացնէ, թշնամական աչքի ու դե-
րի ազդեցութեան տակ չը ձգնէ:

—Ախլի Սառա, այդ ինչ է, երեխաս փռչում
է, չը լինի թէ հարկանները աչքով տուած լինեն.
գնա, կուկլի բաշին կանչի՛ դա երեխայն շաղ-
թի: Կուկլի բաշին դալիս էր, վերցնում էր շաղ-
թը: Եւ թիթ տակին մի ինչ որ աղօթք փնթ-
փնթալով դանակը հերթով կայնում էր մէկ քօշե-
րին, մէկ Ոսկանի գլխին. յետոյ, քօշերի կը-
րունկին թքելով, դէն էր ձգում: Այս գործողու-
թիւնը Ոսկանի գլխին այնքան արագ-արագ էր
կրկնվում, որ երեք տարեկան Ոսկանը ինքն էլ
փորձ էր անում իր հօր համար աղօթելու:

—Ախլի Սառա, ասում էր մի ուրիշ անգամ
Չանազան բաշին, հողը դուրս, այսօր երեխաս
չնից վախեցաւ, գնա կուկլի բաշին ասա՛՛ դա
հող գցի: Երեխայն վրա կամ—ախլի Սառա, ե-
րեխայն աչքով երեք դեմք են երեքսցել, գիշերնե-
րը շատ է լաց լինում, գնա կուկլի բաշին ասա՛՛
դա, արձիճ հալում ու թիթ տակին աղօթք
էր, արձիճը հալում էր մի աման սառը ջրի մէջ:
Հալած արձիճը սառը ջրի մէջ էր հարկէ զանազան
այլանդակ ձևեր էր ստանում, որը առիթ էր տա-
լիս կուկլի բաշին բացատրելու Ոսկանի այս
կամ այն դեպի կամ կենդանուց վախեցած լի-
նելը:

*) Ոտնամանները:

նուրում է բաւական մեծ դեր կատարել գրակա-
նութեան մէջ: Նրա դերի մասին մեծ մեծ
մասնաւոր այն ժամանակ, երբ իս օրի ա գ-
դ Ե յ ու թ և ա ն հոտ միասին նա արտայայտում
է մի ընդհանուր մեծ իդէա, կամ մի ժամանակա-
կից կենդանի գաղափար, և այդպիսով նոյն իսկ
բանի մի նախադասութիւնից բաղկացած բանա-
ստեղծական գրութեանը կարողանում է զգացմունք-
ների մի փոթորիկ առաջ բերել ընթերցողի մէջ,
լարել նրա երեսակայութիւնը, ծնեցնել նրա մէջ
կամ համակրութեան և կամ հակակրութեան
զգացմունքներ: Անկեղծ զգացմունք և աղիւս մե-
քեր արտայայտող տաղանդաւոր բանաստեղծը
կարողանում է թափանցել մի ամբողջ սերունդի
և ժողովրդի սիրտը, կարողանում է վառել մի
ամբողջ ժողովրդի հոգին ամենապարզ ձևում:
Ներով և իդէանով: Այդպիսով ոտնամանը ձեռն
գրութեան բանի մի տողից՝ իրանց կոկ, մատչելի և
դուրիկան յատկութեամբ բերնից բերան են անց-
կացնում մի որոշ միտք, մի որոշ տենդենցիա, և
ամբողջ մի հասարակութիւն, ամբողջ մի սերունդ,
նոյն իսկ ամբողջ ազգը մի և նոյն բառերով և
մի և նոյն եղանակով ասում է ասել և կրկնել
այս կամ այն ընդհանուր մարդկային, կամ հա-
սարակական ժամանակակից գաղափարները: Բա-
նաստեղծի շնորհով ժողովուրդը սերտում է ամեն
մի գաղափար, ամեն մի միտք ճիշդ այնպէս,
ինչպէս աշակերտը սերտում է իր հետաքրքիր
գաւթ և չէ մոռանում այդ գաւթը իր ամբողջ
կենսի ընթացքում:

Այդպիսի մի մեծ դեր է կատարել տաղանդա-
ւոր քնարերգակ բանաստեղծը բոլոր ազգերի մէջ՝
վառելով մարդկութեան մէջ սեր դէպի գեղեցի-
ցը, դէպի բարին, դէպի ճշմարտը, երգելով ան-
ցեալի թանկագին յիշատակները, հնչեցնելով գե-
ղեցիկ մտքեր ազաւթայի վերաբերութեամբ: Ազա-
ւորնի հասկանալի է թէ ինչպէս քնարական բա-
նաստեղծութիւնը դեռ մեծ դեր է կատարում,
արժարժեքով այս կամ այն իդէան դրաւ և ազ-
դու ձեւերով, այդ տեսակետից նայելով հասկանա-
լի է թէ ինչպէս այնքան մեծ տպաւորութիւն են
թողնում միմեանց յաջորդող սերունդները վրա
բանաստեղծները, որոնց թիւը մեր մէջ, տարա-
բաղաբար, շատ սահմանափակ է եղել մինչև
այժմ: Պէտք է նշանակել, որ Նախադասութեան
այսօր մեր միակ բանաստեղծը՝ Գամառ-Քատի-
պան, որի քնարը ասելի քան երեսուն և հինգ
տարի է, որ հնչում է: «Ազաւոր Աստուած»:

մոռանալից.—դա բոլոր էր: Ընթերցողը գու-
ցէ կարծէ թէ դրա մէջ փոխաբերական միտք
կայ, բայց շատապես ենք յայտնել, որ խօսքը հենց
նոյն իսկ բոլոր էր վրա է: Եւ ինչպէս բոլոր էր ինչ
տեղ չը տալ Ոսկան աղի կրթութեան գործում:
Առաջին, որ այդ բոլոր էր Ոսկան աղին շատ հոգե-
կան բաւականութիւններ է պատճառել, նրան իր
վրա կրելով, և երկրորդ՝ թէ բոլոր էր ինչ
ինչպէս պէտք է Ոսկան աղան «էլ խոթել» սո-
վորէր, իսկ ասում են «էլ խոթել» էլ մի ար-
հեստ է: Այժմ, Ոսկան աղան երբեք չը պէտք է
մոռանալ բոլոր էր իր նրախոյրը, որովհետեւ նա
բաւականութիւն էր տալիս նրա հոգեկան պա-
հանջներին, մինչևդեռ նրա ծնողները, օրինակ,
մարմնի հետ իրանց վրա յատկութիւններն էլ
տալով երկնային, աշխատում էին պարտաւորել
նրանից միայն մի մասի պարկ, իսկ թէ ինչ
էին մտադիր այդ պարկի մէջ ածել, իրանց էլ
յայտնի էր.—նրանք մինչև անգամ դրա մասին
չէին էլ մտածում:

Ոսկանը տալը տարեկան էր, երբ նրան տուե-
ցին տեղական ուսումնարանը: Չէ կարելի ասել,
որ նա ուսումնարանում անընդունակ աշակերտ-
ների կարգը դասված լինէր.—ու, ընդհակառակը,
նրան մինչև անգամ թուարական գուրու էին
անուանում այնտեղ, մասնաւոր հետեւալ գէպից
յետոյ:
Ուսուցիչը մի անգամ հետեւալ հարցը ասա-

ԲԱՅ

